№ 75: ЇЖА ЗЕМНА І НЕБЕСНА

Трапеза людська і Божа

ПЕТРО БАЛОГ

15 КВІТНЯ 2020

Споживання їжі посідає значне місце в земному житті людини. Без їжі немає життя, немає здоров'я та сил, зокрема й на те, щоб підтримувати стосунки з іншими і з Богом. Голодна людина думає передусім про заспокоєння голоду, а вже потім про вищі цінності. Тому в Євангеліях Христос, коли бачив, що Його слухачі зголодніли, припиняв проповідь і помножував для них їжу. Папа Йоан Павло II, звертаючись до місіонерів, нагадував, що, проголошуючи Євангеліє людям у далеких країнах, спершу належить їх нагодувати, а потім уже пропонувати їжу духовну.

Старий Завіт і споживання їжі

Святе Письмо приділяє багато уваги живленню, зокрема поділу їжі на «чисту» і «нечисту». Про це йдеться у П'ятикнижжі, насамперед у книзі Левіт. Тварини, яких забороняло їсти Писання, часто були сакральними для язичницьких племен, тож заборона виникала передусім із усвідомлення сакральності вибраного народу: «Господь сказав Мойсеєві: "Промов до всієї громади синів Ізраїля і скажи їм: Святими ви мусите бути, бо Я – святий, Господь, Бог ваш"» (Лев 19, 1-2). Споживання чистої їжі підкреслювало святість Бога, відділеного від усього нечистого.

Поетичні й сапієнціальні книги містять чимало приписів щодо етикету під час трапези, а особливо наголошують на неприпустимості пияцтва й обжерливості: «Не бувай з тими, що впиваються вином, ані між тими, що обжираються м'ясом, бо п'яниці й ненажери зубожіють, а довге спання їх вбирає у лахи… Не приглядайся до вина, яке воно червоне, як гарно світиться у кубку, як лагідненько ллється. Потім воно вкусить, як гадина, утне, немов зміюка. Тобі ввижатимуться дивні речі, серце твоє буде дурниці говорити» (Прип 23, 20-21.31-33).

Книга Сираха детально пояснює, як належить поводитися при столі: «Коли сідаєш до столу препишного – не роззявляй над ним своєї горлянки й не кажи: "Ну й багато на ньому всячини!" Пам'ятай: несите око – це річ погана. Яке бо створіння гірше за око? Ось тим воно й плаче з кожного приводу. Куди такий гляне – руки не простягай, і разом з ним не накидайсь на миску. Розумій твого ближнього, як себе самого, і в кожній справі будь розважливий. Їж по-людському те, що лежить перед тобою: не жвакай, – не будь огидний. А й заради доброго виховання перший припиняй: не об'їдайся, бо таке вразити може. І до столу сівши у великім товаристві, перший не простягай руки своєї. Вихованій людині вистачає мало, – тож і на ложі своїм не сопітиме: бо здоровий сон, коли живіт поміркований: людина, вставши вранці, є сама собою; тяжке ж безсоння, нудоту, болі нутрощів – має людина, яка не знає наситу. Тож коли занадто ти переївся – устань, геть виблюй – то й зробиться легше. Слухай мене, дитино, і не погорджуй мною: кінець-кінцем слова ти мої зрозумієш. У всіх твоїх справах будь старанний, і ніяка недуга тебе не спіткає. Щедрого хлібом на всю губу вихваляють, і про гостинність його свідоцтво – певне. А хто скупий хлібом, на того місто нарікає, і про скнарість його свідоцтво – точне. Не будь при вині хоробрий – вино багатьох погубило» (Сир 31, 12-25). Окрім того, потрібно зважати, із ким сідаєш до спільної трапези, бо це завжди матиме наслідки: «Коли сядеш їсти з вельможею, добре вважай на те, хто перед тобою, і поклади собі ножа на горло, коли ти надто ласий. На ласощі його не надься: то оманлива страва… Не їж хліба із скнарою, на його ласощі не надься, бо він буде мов той, хто рахує в своїм серці: "Їж, пий!" – він тобі скаже, та його серце не з тобою. Шматок, що з'їв, ти повернеш, і слова твої солодкі втратиш» (Сир 23, 1-3.6-8).

Повсякденні трапези були доволі рутинні, проте особливі події ставали приводом для багатшого столу. Почастунок, часто пишний, виявляв гостинність і пошану до гостя, подяку чи радість. Новий Завіт продовжує цю традицію: наприклад, у притчі про блудного сина читаємо, що батько влаштував великий бенкет після повернення молодшого сина (див. Лк 15, 22-32).

Окрім звичайного споживання їжі, Старий Завіт згадує ще й про священні трапези. Щоправда, спочатку це були залишки язичницьких містерій. Ось, наприклад, за часів першого ізраїльського царя, Саула, трапилося щось таке: «І спитали їх: “Чи є тут видющий?” А ті їм відповіли: “Є, він тільки що випередив вас: саме оце прийшов у місто, бо народ має сьогодні жертву на узвишші. Як увійдете в місто, ви його зараз же знайдете, заки він піде на узвишшя, на жертвенне споживання. Народ щойно тоді починає споживати, коли він є. Він бо благословить жертву. Щойно тоді їдять запрошені гості. Тож йдіть нагору, бо тепер його стрінете”» (1 Сам 9, 11-13).

Ізраїльтяни іноді вдавалися до таких практик, не вбачаючи в них великої небезпеки для віри в єдиного Бога, але поступово автори старозавітних книг почали застерігати: «За їхнім прикладом ви не чинитимете Господеві, Богові вашому, а вчащатимете до того місця, що його Господь, Бог ваш, вибере поміж усіма вашими поколіннями, щоб поставити там Своє ім’я; туди ходитимете, і туди будете носити ваші всепалення, ваші жертви, ваші десятини, офіри рук ваших, ваші обітниці, ваші добровільні пожертви й перваків вашого високорослого та дрібного скоту; і їстимете там перед Господом, Богом вашим, і радітимете ви самі й ваші сім’ї кожним здобутком ваших рук, яким Господь, Бог ваш, благословить вас» (Втор 12, 4-7).

Колись навіть Господа належало «годувати», що очевидно було залишком язичницьких культів: «Повели синам Ізраїля й скажи їм: Пильнуйте, аби належні Мені приносини, хліб Мій для вогненних жертв на приємний для Мене запах, приношувано Мені в означений час» (Чис 28, 2). Та вже автор Псалмів закликає до зовсім іншої жертви Богу: «Чи ж то я їстиму биків м’ясо, чи кров козячу буду пити? Жертвуй Богові хвалу і віддай Всевишньому твої обіти» (Пс 50, 13-14). Або: «Ти бо не любиш жертви, і всепалення, коли б я й дав, Ти не хочеш. Жертви Богові – дух сокрушенний: серцем сокрушенним і смиренним Ти, Боже, не нехтуєш» (Пс 51, 18-19).

Після єгипетської неволі Ізраїль почав на згадку про чудеса, які вчинив Своєму народу Бог у Єгипті, практикувати священну трапезу, вільну від язичницьких нашарувань, – пасхальну. Її докладний опис подано в книзі Вихід (див. Вих 12, 1-20). А прибувши до обіцяної землі, юдеї мали жертвувати першоплоди землі левітам (див. Втор 26, 1-11) на знак подяки за Боже Провидіння, яке не покидало обраного народу. Суть цих святкових зібрань полягала не в самому споживанні їжі, а в тому, що його супроводжувало, тобто у прославленні Бога в піснях,

танцях, молитвах: «І ваша пісня залунає, як у ночі, коли святкують свято, і радість серця вашого буде, як радість того, хто під сопілку йде на Господню гору, до Скелі Ізраїля» (Іс 30, 29).

Новий Завіт і трапеза Господня

У Новому Завіті Ісус Христос так часто зображений учасником усіляких трапез, як жоден пророк доти: бачимо Його в сестер Лазаря, Марти і Марії, у фарисея Симона, у митаря Матея, у митаря Закхея, на весіллі в Кані Галилейській. Окрім того, у Його проповідях і притчах теж часто йдеться про їжу.

Трапеза для Христа – це прообраз бенкету Царства Божого, на якому всі запрошені перебуватимуть із Господарем. Варто, однак, бути смиренними: «Коли тебе запросять, іди й займи останнє місце, щоб, коли прийде той, що тебе покликав, сказав до тебе: Друже, сідай вище! Тоді буде тобі честь перед усіма, що сидітимуть з тобою» (Лк 14, 10). Атмосфера таких урочистих трапез – а саме радість, спільність, братерство, взаємна любов і повага, достаток – провіщає те, чим нас зустріне Царство Небесне, але вже в духовному вимірі й у повноті. Трапеза, отже, є образом спасіння – проте лише та, що розділена з Христом.

Уже в Старому Завіті траплялися провіщення майбутнього бенкету в Царстві, де гості більше не сумуватимуть і не страждатимуть: «Господь сил учинить на оцій горі бенкет для всіх народів, бенкет, де буде ситне м'ясо, бенкет, де буде добре вино, ситне м'ясо шпиковисте, добре вино, проціджене й чисте. Він знищить на оцій горі заслону, що запинає всі народи, і покривало, що вкриває всі народи. Він знищить смерть навіки. І повтирає Господь з усіх облич сльози і зніме ганьбу з свого люду по всім світі, бо Господь сказав так» (Іс 25, 6-8). Пророк удається саме до метафори їжі: перебування в Царстві буде насиченням, ті ж, хто залишиться поза ним, голодуватимуть: «Тому Господь Бог так говорить: "Ось слуги Мої будуть їсти, ви ж будете голодувати. Ось слуги Мої будуть пити, а вас мучитиме спрага. Ось слуги Мої будуть веселитися – ви ж будете стидатися"» (Іс 65, 13).

А поки народ Божий мандрує життєвими шляхами до Його Царства, першим покріпленням для нього є «трапеза Слова Божого», споживаючи яке, він живе й розвивається духовно. Це дар Божий, це бенкет, куди запрошений кожен: «Ой, всі ви спрагнені, йдіть до води, навіть і ті, в кого грошей нема! Ідіть, купуйте й споживайте! Ідіть, купуйте без грошей, без плати, вино та молоко! Навіщо ви витрачаєте гроші на те, що не є хліб, і вашу працю на те, що не насичує? Слухайте мене уважно, і будете їсти те, що добре, і душа ваша розкошуватиме у ситі. Прихиліть ваше вухо і прийдіть до мене, слухайте, і душа ваша буде жити!» (Іс 55, 1-3). Це споживання

Слова Мудрості, тобто Слова Христа. У книзі Приповідок міститься прекрасний образ Мудрості, яка запрошує на бенкет усіх, за умови, що вони покинуть «безумство» й запрагнуть «просвітитися» – або, говорячи з перспективи Нового Завіту, «зодягнутись у Христа»: «Мудрість собі будинок збудувала і витесала сім стовпів до нього. Забила свої жертви, вина свого налила і стіл свій теж приготувала. Послала своїх служниць, щоб оповістити, по щонайвищих закутках у місті: “Хто простодушний, нехай сюди заверне”, – безумному ж вона сказала: “Ходіть, мій хліб їжте, і вино, що я приготувала, пийте; киньте безумство – й житимете, ходіть дорогою розуму”» (Прип 9, 1-6).

Головне ж укріплення на цій життєвій дорозі – це Трапеза Господня, яку Христос установив під час Тайної Вечері, тобто Євхаристія – символ подяки Богу та єднання з Ним. Вона призначені для покірних і чистих серцем, про що нагадує омиття ніг учням (див. Йн 13, 2-20). Апостол Павло наголошує, що головна умова участі в Трапезі Господній – це єдність і взаємна любов, яка триватиме і в Царстві Божому (див. 1 Кор 11, 17-33). Той, хто долучається до Євхаристії, єднається як із Христом, так і з іншими людьми, які її споживають.

Проповідуючи, Христос закликав не перейматися занадто дочасними речами, зокрема їжею: «Отож не турбуйтеся, промовлявши: Що будемо їсти, що пити й у що зодягнемося? Про все те побиваються погани. Отець же ваш небесний знає, що вам усе це потрібне» (Мт 6, 31-32). Подбати натомість належить про їжу вічну – Тіло і Кров Христа, віддані за багатьох на їхнє відкуплення: «Працюйте не на ту їжу, яка проминає, лише на ту їжу, яка залишається на життя вічне, – яку як дасть вам Син Чоловічий, бо його Бог Отець назначив… Це ж хліб, що з неба сходить, щоб той, хто їстиме його, не вмер. Я – хліб живий, що з неба зійшов. Коли хтось цей хліб їстиме, житиме повіки. І хліб, що його Я дам, це – тіло Моє за життя світу… Істинно, істинно говорю вам: Якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете Його кров, не матимете життя в собі. Хто тіло Моє їсть і кров Мою п’є, той живе життям вічним, і Я воскрешу його останнього дня. Бо тіло Моє – їжа правдива, і кров Моя – правдивий напій. Хто споживає тіло Моє і кров Мою п’є, той у Мені перебуває, а Я – в ньому. Як Мене Отець живий послав, і Я Отцем живу, так і той хто споживає Мене, житиме Мною. Це й хліб, що зійшов з неба. Не як ото манну їли батьки ваші, а померли: хто цей хліб споживатиме, той повіки житиме» (Йн 6, 27.50-51.53-58).

Ця обітниця найповніше втілюється під час Євхаристії, згідно зі словами Христа: «І коли вони їли, Ісус узяв хліб, благословив, розломив і дав їм, кажучи: Беріть, це Моє тіло. Потім узяв чашу, воздав хвалу, дав їм, і пили з неї всі. Та й сказав їм: Це Моя кров Завіту, що проливається за багатьох» (Мк 14, 22-24). Євхаристія, однак, не тільки живить нас у земному житті – це також завдаток майбутньої трапези у вічності. Її учасники занурюються, хай і частково, недосконало, у таємницю Царства Божого. Під час Тайної Вечері Ісус сказав:

«Завіщаю вам Царство, як Мені завіщав Отець Мій, щоб їли й пили за столом у Моїм Царстві» (Лк 22, 29-30). Христос присутній під час кожного служіння Вечері Господньої, і завдяки цій присутності вірні можуть отримати часточку Царства Божого вже тут, на землі: «Я сильно бажав спожити оцю Пасху з вами перш, ніж Мені страждати, бо кажу вам, Я її більш не буду їсти, аж поки вона не звершиться в Божім Царстві» (Лк 22, 15-16).

Навіть воскреснувши, Христос являвся апостолам зазвичай під час трапези: «І от, як Він був за столом з ними, взяв хліб, поблагословив, і, розламавши його, дав їм. Тоді відкрилися в них очі, і вони Його пізнали» (Лк 24, 30-31); «Мовить до них Ісус: “Ходіть но снідати!” І ніхто з учнів не зважився його питати: “Хто ти?” – знали бо, що то Господь. Підходить тоді Ісус, бере хліб, роздає їм, а й рибу теж. Це втретє вже з’явивсь Ісус учням по тому, як з мертвих воскрес» (Йн 21, 12-14).

Християнам, які очікують другого Христового пришестя, належить чувати, щоб бути готовими до трапези, коли Він прийде: «Нехай ваш стан буде підперезаний, і світла засвічені. Будьте подібні до людей, що чекають на пана свого, коли він повернеться з весілля, щоб йому негайно відчинити, як прийде й застукає. Щасливі ті слуги, що їх він, прийшовши, застане невсипущими! Істинно кажу вам: Він підпережеться, посадить їх за стіл і, приступивши, почне їм служити» (Лк 12, 35-37). А в повсякденному житті Господь прагне трапезувати разом із нами – головне, щоб це прагнення було взаємне: «От, стою при дверях і стукаю: як хто почує голос Мій і відчинить двері, увійду до нього і вечерятиму з ним і він зо Мною» (Одкр 3, 20).

ПЕТРО БАЛОГ 15 КВІТНЯ 2020

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**